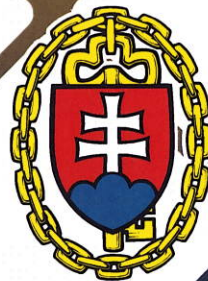

SLOVENSKÉ VÄZENSTVO

3. ročník 3/2021

ISSN 2644-5816

ALTERNATÍVNA STREĽBA
V KRÁĽOVEJ

DVA SVETY BEZPEČNOSTI

Konzervatívny a inovatívny pohľad na bezpečnosť v rámci národného projektu Šanca na návrat v Ústave na výkon trestu odňatia slobody a Ústave na výkon väzby Ilava

Termín bezpečnosť je v súčasnosti používaný prakticky vo všetkých svetových jazykoch, pričom jeho obsah, použitie a spôsob definovania sú rozdielne. Ak vychádzame z latinského termínu securitas, môžeme ním označiť bezpečnosť, bezstarosťnosť, istotu, záruku, ako aj duševný pokoj.

Možnosť narušenia bezpečnosti bezprostredne súvisí s termínmi nebezpečenstvo, riziko, ohrozenie.

Riziko možno definovať ako podiel nebezpečenstva (ohrozenie) a preventívnych opatrení (ochrana). Takže:

- riziko je možné znižovať uskutočňovaním preventívnych opatrení, prípadne rôznych foriem ochrany pred reálnym ohrozením (bližšie v časti 1. Konzervatívny pohľad na bezpečnosť...),
- riziko nemôže byť nulové,
- samotné uvedenie si rizika znižuje riziko.

Uvedené termíny súvisia tiež s termínom výzva, ktorý sa v poslednom období začína používať.

Výzva označuje také skutočnosti, ktoré aktuálne aktivizujú spoločenské subjekty na prijímanie opatrení zameraných na elimináciu ohrozenia a využitie príležitostí. Obsah tohto pojmu sa snažíme vyplniť v časti 2. Inovatívny pohľad na bezpečnosť...

1. Konzervatívny pohľad na bezpečnosť v rámci národného projektu ŠNN v ÚVTOS a ÚVV Ilava

Signálno-bezpečnostná technika (SBT) je v ústave Ilava bu-

dovaná už niekoľko desaťročí. Použitím nových technológií sa prešlo k názvu Integrovaný bezpečnostný systém (IBS).

Prednostne je zameraný na ubytovacie časti ústavu, aj keď v rámci Konceptie bezpečnosti bola vyslovená požiadavka o jeho rozširovanie aj mimo ubytovní. Tento zámer sa podarilo v obmedzenom rozsahu realizovať až cez projekt ŠNN. Priestory pre projekt ŠNN boli určené v objekte č. 2 – Zdravotnícke zariadenie susediace s ubytovňou výstupného oddielu.

V zmysle platných predpisov sa v prvom kroku pristúpilo k spracovaniu projektu rozšírenia IBS.

Nasledovalo verejné obstarávanie na zhotoviteľa diela. Oslovili sme sedem firiem, nakoniec sa súťaže zúčastnilo šesť. Víťazná firma zrealizovala rozšírenie IBS do konca roku 2020.

Celkovo boli použité bezpečnostné tlačidlá, kamery, zámky, magnetické kontakty uzatvorenia gátra, čítačky kariet. Vytvorené bolo nové monitorovacie pracovisko pre referenta režimu v objekte výkonu trestu, ktoré pozostáva z PC a monitora pre kamery.

Základom IBS je elektrický zabezpečovací systém na platforme Dominus – Milénium a kamerový systém Avigilon, ktoré sú implementované do nadstavbového systému C4.

Tento spôsob budovania a používania bezpečnostných prvkov možno nazvať konzervatívny, pretože v tejto línii sa postupuje už desaťročia a vo všetkých ústavoch. Inovácie prebiehajú len po stránke technologickej vo vnútri systému.

Novým prvkom na poli bezpečnosti je Elektronický systém monitorovania osôb (ESMO), ktorý bol prednostne zameraný na možnosti ukladania alternatívnych trestov. Neskôr, po tom, čo prebehol pilotný projekt používania v Zbore väzenskej a justičnej stráže, ktorého sa zúčastnil aj náš ústav, sa monitorovacie náramky začali používať v širšom rozsahu.

Podrobnejšie využitie ESMO v rámci projektu ŠNN je popísané nižšie.

2. Inovatívny pohľad na bezpečnosť v rámci národného projektu ŠNN v ÚVTOS a ÚVV Ilava

Za všetkých, ktorí sa podieľajú na resocializácii odsúdených v rámci výstupného oddielu v ústave Ilava, môžeme uviesť, že bezpečnosť personálu, ako aj spoločnosti, považujeme za dôležitý prvok pri práci s odsúdenými. Aj napriek tomu využívame inštitút opustenia ústavu, ktorý síce nie je najdôležitejším nástrojom resocializácie, ale považujeme ho za veľmi dôležitý a nenahraditeľný prvok v rámci nej. Je dôležitý z hľadiska prípravy odsúdených na znovuzaradenie sa do spoločnosti po skončení výkonu trestu odňatia slobody. Koniec koncov, tak či onak, onedlho odsúdení zmenia svoju rolu na civilných občanov bez nálepky ODSÚDENÝ. Na jednej strane si uvedomujeme bezpečnostné riziká, ktoré s opustením ústavu súvisia, no na druhej strane vnímame silnú potrebu zrealizovať klientom ich, častokrát nie celkom realizovateľné, predstavy. V súlade s platnou legislatívou a so súhlasom nadriadených je možné predkladať

návrhy na opustenie ústavu aj u odsúdených, ktorí by sa mimo prostredia výstupného oddielu na opustenie ústavu nikdy nedostali. Máme za to, že podobne, ako väznice formujú ľudí (bez rozdielu, či ide o odsúdeného alebo príslušníka zboru), tak aj ľudia v rámci svojej kompetencie majú možnosť formovať spôsoby zaobchádzania s odsúdenými. Aktuálny zákon o výkone trestu odňatia slobody, ako aj Poriadok výkonu trestu odňatia slobody pozná možnosť inštitútu opustenia ústavu, ktorý sa snažíme využívať v rámci všetkých dostupných možností.

Prečo to robíme? Lebo sme boli presvedčení o tom, že to má zmysel a prax nám ukazuje, že sme sa nemýlili. Zefektívnil sme fungujúci systém opustenia ústavu, do ktorého sú zapojené aj iné oddelenia alebo skupiny. Opustenie ústavu nie je len o návrhu a o administratívnej činnosti. Ak si uvedomíme, že viacerí odsúdení nemali právoplatné doklady päť, desať alebo viac rokov, tak sa nám potom natíska otázka: „Ako mohli fungovať v spoločnosti, komunikovať so štátnymi úradmi, inštitúciami, legálne sa zamestnať?“ Pritom samotný proces vybavovania dokladov je jednoduchý. Aj napriek tomu sa k tomuto úkonu veľakrát neprinútiť, nepovažujú to za dôležité, a tak sa dostávajú do začarovaného kruhu ľudí na okraji spoločnosti, z ktorého nevedia vystúpiť. Svet ľudí, ktorých život je založený na nedôvere v štátne inštitúcie, v právny systém, štát a podobne, je pre nás

pochopiteľný asi tak, ako ten náš pre nich. A preto nepredkladáme naše návrhy zo štatistických dôvodov alebo výsostne za odmenu. Vnímame dôležitosť a potrebu vybavenia osobných dokladov ako základnú platformu, od ktorej sa dá odraziť, samozrejme, u každého jednotlivca individuálne. Aj preto má každý člen tímu v celom procese svoje osobitné postavenie. Ak v priebehu prípravného procesu z rozličných dôvodov nedôjde k zhode pedagóga, sociálneho pracovníka a psychológa (multi-disciplinárny prístup), nespracovávame návrh na opustenie ústavu. U odsúdených, ktorých vyhodnotíme ako rizikových, sa opustenie ústavu realizuje v sprievode dvoch príslušníkov zboru.

Je potrebné uviesť, že nie všetky predložené návrhy sú vedením ústavu schválené. Avšak pravidelné stretnutia s riaditeľom ústavu, vedúcou oddelenia výkonu trestu mali okrem iného efekt aj na určovanie zámeru a rozsah nami podávaných návrhov. Dôležitým faktorom pri opustení ústavu je, že od roku 2019 zbor využíva na kontrolu pohybu odsúdených, ktorí dostali povolenie na dočasné opustenie ústavu, monitorovacie náramky. To znamená, že okrem fyzického sprievodu príslušníka zboru je odsúdený po celý čas monitorovaný elektronickým systémom monitorovania osôb.

Počiatky boli kostrbaté, nakoľko okrem štandardných opustení ústavu (vybavovanie dokladov, stretnutie sa s rodinou mimo ústavu) sme predkladali návrhy zamerané na účasť na kultúrnych a spoločenských aktivitách (v marci 2019 účasť v Trenčíne na prednáške Ako zvládať svoje negatívne emócie a vnímať ich ako súčasť života? Ako zvládať hnev, smútok, bolesť, závisť, nenávisť?; v novembri 2019 návšteva Protidrogového vlaku – Revolution train a v decembri 2019 Človek v mocenskom postavení, dobro a zlo. Zneužívanie moci a rizikové osobnostné vlastnosti.). Spolu sa aktivít zúčastnilo 12 odsúdených. Ďalšia účasť na podobných aktivitách v rokoch 2020 a 2021 bola pozastavená kvôli protiepidemiologickým opatreniam súvisiacich s ochorením COVID-19.

Osobitná skupina návrhov na opustenie ústavu sa týkala činnosti pre všeobecný rozvoj osobnosti odsúdeného, ktoré sa vykonávali v ústavnej záhrade (objekt mimo ústavu). Tieto opustenia ústavu sa v roku 2019 realizovali v dvoch fázach. V prvej fáze prebiehali aktivity u všetkých odsúdených v mesiacoch apríl a máj 2019 formou opustenia ústavu. V druhej fáze sa v júni až októbri 2019 odchod odsúdených do ústavnej zá-

hrady realizoval formou eskorty z ústavu v spolupráci s oddelením ochrany, s výnimkou odsúdených z maximálneho stupňa stráženia, ktorí chodili do ústavnej záhrady formou opustenia ústavu. V roku 2019 sa činnosti v záhrade realizovali 23-krát. Zamerané boli na prípravu pôdy, sadenie a siatie zeleniny, sezónnu starostlivosť o záhradu, polievanie, kosenie, hrabanie, upratovanie priestorov, zber zeleniny, rozvoz kompostu. Určené boli prioritne pre pracovne nezaradených odsúdených. Cieľom bolo zlepšiť pracovné návyky, posilniť psychické a fyzické zdravie, znížiť riziko kultúrneho šoku po prepustení, budovanie osobnostných zdrojov a v neposlednom rade zvyšovanie aktivity dlhodobo pracovne nezaradených odsúdených.

Máme za to, že aj krátkodobý kontakt s vonkajším prostredím eliminuje u odsúdených riziko vzniku kultúrneho šoku po prepustení, zvlášť pri odsúdených s dlhoročnými trestami odňatia slobody. Preto naďalej využívame možnosť vykonávať pomocné práce v ústavnej záhrade. Uvedené činnosti prebiehajú v podmienkach ústavu ustálenou formou eskorty, prípadne opustenia ústavu. Inštitút opustenia ústavu sa v roku 2020 realizoval len u odsúdených, ktorí mali vonkajšiu diferenciáciu maximálny stupeň stráženia. Všetky opustenia ústavu boli s elektronickým systémom monitorovania osôb, tzv. „elektronickým náramkom“ a v sprievode príslušníka zboru. Činnosti pre všeobecný rozvoj osobnosti odsúdeného v ústavnej záhrade formou opustenia ústavu sa v roku 2020 vykonali 18-krát, v roku 2021 dvakrát.

Aj napriek zhoršenej celospoločenskej situácii, zavedením protiepidemiologických opatrení (od marca 2020 do mája 2020

a od decembra 2020 do marca 2021 boli z dôvodu karanténnych opatrení pozastavené opustenia ústavu vrátane už schválených), môžeme uviesť, že sa nám doposiaľ v rámci národného projektu Šanca na návrat (t. j. od 1. októbra 2018) podarilo realizovať:

- v roku 2019 opustenie ústavu za účelom vybavovania dokladov totožnosti 14-krát, z toho v deviatich prípadoch sa odsúdení zároveň stretli aj s rodinou. Samotné stretnutie s rodinnými príslušníkmi (bez vybavovania dokladov) sa realizovalo šesťkrát,

- v roku 2020 opustenie ústavu za účelom vybavovania dokladov totožnosti 19-krát. Za zmienku stojí, že z uvedeného počtu bol jeden odsúdený celé obdobie výkonu trestu umiestnený v oddiele s bezpečnostným režimom (13 rokov) a na konci výkonu trestu ústav evidoval u menovaného desať uložených disciplinárnych trestov; štyria odsúdení boli zaradení v strednom stupni stráženia, pred výstupným oddielom umiestnení v diferenciačnej skupine „C“ (spolu mali evidovaných 13 disciplinárnych trestov), jeden klient bol zaradený v maximálnom stupni stráženia, pred výstupným oddielom umiestnený v dife-

renčiacnej skupine „B“ a traja odsúdení v diferenciačnej skupine „C“ (spolu mali evidovaných 38 disciplinárnych trestov). Ďalej sa opustenie ústavu trikrát realizovalo z dôvodu účasti na pracovnom pohovore, trikrát za účelom stretnutia s rodinou, z toho jedenkrát bez sprievodu príslušníka zboru. Jedenkrát sa opustenie ústavu realizovalo za účelom vybavovania ŽŤP preukazu,

- v roku 2021 (štatistické údaje sú do 25. júla 2021) sme realizovali opustenie ústavu za účelom vybavovania dokladov totožnosti 13-krát, z toho dvakrát boli odsúdení zaradení v strednom stupni stráženia, pred výstupným oddielom umiestnení v diferenciačnej skupine „C“ a jedenkrát v maximálnom stupni stráženia, s diferenciačnou skupinou „C“. Trikrát sme prostredníctvom opustenia ústavu realizovali stretnutie s rodinou bez príslušníka zboru.

V porovnaní s inými ústavmi, ktoré sú taktiež zapojené do národného projektu Šanca na návrat, využíva ústav Ilava inštitút opustenia ústavu najčastejšie. Pritom ústav Ilava patrí v rámci Slovenska k „prísnejším“ väzňom, čo sa týka stupňa stráženia, a teda kriminálnej narušenosti klientely. To nás vedie ku konštatácii, že inštitút opustenia ústavu ako nástroj na ľahšie zaradenie odsúdeného do spoločnosti po skončení výkonu trestu nie je v slovenskom väznenstve pevne ukotvený. Pritom neodškriepiteľne významnou mierou prispieva k zvyšovaniu bezpečnosti v spoločenskom prostredí, resp. znižuje sociálnu neprispôsobilosť našich klientov. Doba, kedy hlavným cieľom väzenských zariadení bola iba ochrana spoločnosti izoláciou kriminálne narušených jedincov, je už preč. Preto sa i prostredníctvom opustenia ústavu snažíme viesť odsúdených k väčšej samostatnosti, k preberaniu zodpovednosti za seba a svoje správanie. Konfrontujeme ich s každodennou realitou v civilnom prostredí, a tým narúšame ich skreslené predstavy o vlastnej budúcnosti, zreálňujeme im sebaobraz, zvyšujeme ich schopnosť uplatniť sa na trhu práce atď.

Prostredníctvom opustenia ústavu prichádza klient v niektorých prípadoch po mnohých rokoch do kontaktu s finančnou hotovosťou. Je nútený si sám zakúpiť cestovný lístok, obsluhovať samoobslužný dotykový automat (kúpa kolkou), precvičiť si finančnú gramotnosť (nákup v obchode v prípade finančne zabezpečeného klienta). Zvlášť v letnom období bývajú klienti v rozpakoch a len s ťažkosťami „predýchavajú“ pohľady na opačné pohlavie (dlhodobá nútená deprivácia potrieb). V prípade, že sa klient počas opustenia ústavu stretne aj s rodinou, je efekt tohto inštitútu ešte výraznejší. Možnosť sadnúť si s najbližšími na kávu v kaviarni je pre odsúdených takým významným impulzom pred prepustením, že v nich obvykle ešte niekoľko dní potom doznievajú zmiešané pocity. Na jednej strane obvykle radosť a spokojnosť s priebehom stretnutia, no zároveň smútok a hnev pri uvedomení si, o čo všetko sami seba pripravili. Určite neprekvapí, že pre klientov je opustenie ústavu významným motivátorom k pozitívnej zmene správania, hoci u niektorých až na konci trestu. Prispieva tak k mobilizácii odsúdeného pred výstupom, k zvyšovaniu jeho aktivity v procese resocializácie, a teda i sebanapredovaniu.

Pre ilustráciu – aktuálne (stav k 13. júlu 2021) máme do výstupného oddielu zaradených 38 odsúdených:

- 19 odsúdených – stredný stupeň stráženia, diferenciačná skupina „B“,
- 15 odsúdených – stredný stupeň stráženia, diferenciačná skupina „C“,
- jeden odsúdený – maximálny stupeň stráženia, diferenciačná skupina „B“,
- traja odsúdení – maximálny stupeň stráženia, diferenciačná skupina „C“.

Z uvedeného počtu má 18 odsúdených platný občiansky preukaz. V rámci inštitútu upustenia ústavu sa nám podarilo vybaviť uvedený doklad u desiatich odsúdených. Z odsúdených, ktorí nemajú platný občiansky preukaz, alebo ho majú stratený (20 odsúdených), dvaja nemajú záujem o jeho vybavovanie počas výkonu trestu, u troch nebola žiadosť o opustenie ústavu za účelom vybavenia dokladu riaditeľom ústavu schválená, u jedného považujeme opustenie ústavu za rizikové, a teda návrh na opustenie ústavu nebudeme podávať. Záujem o vybavenie občianskeho preukazu počas výkonu trestu má 14 odsúdených.

Mnohí nahliadajú na naše aktivity s pocitom, že si neuvedomujeme bezpečnostné riziká. Chceme zopakovať, že bezpečnostné riziká si uvedomujeme a práve svojím prístupom sa snažíme minimalizovať negatívne prejavy u odsúdených. Veď kto by si bol pred 10 – 15 rokmi predstavil, že v ilavskom ústave budú odsúdení umiestnení do stredného stupňa stráženia, diferenciačnej skupiny „B“, otvorení od budička do večierky? Poznanky z iných ústavov, zmena uhla pohľadu, ako aj prax ukázali, že to bol aj z hľadiska bezpečnosti dobrý krok pri zaobchádzaní s odsúdenými. Uvedomujeme si, že tento proces sa v ústave dotkne aj odsúdených zaradených v diferenciačnej skupine „C“. Sme presvedčení, že odsúdení, ktorí sú dnes v ústave zaraďovaní na pracovisko mimo ústavu, by pred desiatimi rokmi, mi-

nimálne z bezpečnostných dôvodov, na tomto pracovisku nepracovali. Zmenila sa skladba odsúdených? Určite áno. Dôležitejšie však je, že sa zmenila filozofia zaraďovania na pracovisko mimo ústavu, a teda aj pohľad na bezpečnostné riziká. Podobne nahliadame aj na inštitút opustenia ústavu. Práca s odsúdenými je v každom rozmere proces, ktorý sa neustále mení. To, čo bolo efektívne a nadčasové pred 20, 30, 40 rokmi, dnes už nemusí platiť. Odlišné zaobchádzanie s odsúdenými hneď neznamená podceňovanie bezpečnostných rizik.

Vníмали sme potrebu podeliť sa s vami o naše praktické skúsenosti. Uvedené je pokusom o zvýraznenie toho, čo nám inštitút opustenia ústavu ponúka a prináša. Je toho, samozrejme, oveľa viac. Z našej strany (personálu) je obrovskou devízou vnímanie zmysluplnosti v uvedených aktivitách, ktorá v našich podmienkach častokrát chýba. Je naozaj príjemný pocit vidieť, že to, čo ponúkame, reálne pomáha. Snažíme sa vnímať bezpečnosť nielen z perspektívy ústavu, ale aj spoločnosti. A je obrovským rozdielom, či z výkonu trestu púšťame deprimovaného človeka s množstvom nenaplnených potrieb alebo človeka, ktorý začal „dobiehať zameškané“ už počas výkonu trestu.

Marek Šatka, Ján Spišiak, Jozef Vicen a Jana Žiaková, Ilava

ZAMESTNÁVANIE A KULTÚRNO-OSVETOVÁ ČINNOSŤ V OTVORENOM ODDELENÍ ÚSTAVU BRATISLAVA

Zamestnávanie

Je nepopierateľným faktom, že práca má pre človeka veľký pozitívny prínos. Prináša možnosť sebauplatnenia a sebaúcty, poskytuje nielen materiálny úžitok, ale aj pocit spoločenskej užitočnosti. V podmienkach väznenstva to platí dvojnásobne.

Pre väčšinu odsúdených je zamestnanie pozitívnym výchovným aspektom, ktorý určuje predpoklady pre ich úspešné zaradenie do spoločnosti po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody.

V Ústave na výkon väzby a Ústave na výkon trestu odňatia slobody Bratislava máme vo vedľajšom hospodárstve aktuálne zazmluvnených 127 miest na 25 pracoviskách (na začiatku roku 2021 to bolo 142 miest, ale kvôli následkom pandémie COVID-19 bolo jedno pracovisko zrušené). Najväčší počet pracovísk (23) s najvyšším počtom zazmluvnených pracovných miest (100) máme v otvorenom oddelení ústavu. Ide prevažne o štátne inštitúcie (18), kde odsúdení vy-

konávajú najmä upratovacie práce, pomocné práce pri maľovaní, drobných opravách alebo údržbe areálov.

Päť pracovísk máme u súkromných subjektov, a to v oblastiach drevovýroby, výroby betónových komponentov – dlažby,

